

کتابخانه ملی چین

سید محمود مرعشی نجفی

به دعوت رسمی رئیس انجمن اسلامی کشور پهناور چین در تاریخ ۱۳۸۴/۲/۱ش اینجانب به اتفاق همراهان عازم پکن شدیم. در این سفر تعدادی از مراکز فرهنگی به ویژه مساجد کهن، کتابخانه‌ها، آثار تاریخی و باستانی آن کشور از جمله کتابخانه ملی چین بازدید به عمل آوردیم. در این گزارش به معرفی آن کتابخانه که بیشتر بخش‌های آن را از نزدیک ملاحظه و بررسی نمودیم خواهیم پرداخت. روز جمعه ۱۳۸۴/۲/۲ طبق برنامه تنظیمی رأس ساعت ۹ بامداد عازم بازدید از آن کتابخانه شدیم. هنگام ورود مورد استقبال معاون کل کتابخانه قرار گرفتیم. سپس با راهنمایی وی دقایقی را در دفتر رئیس کل کتابخانه که در آن هنگام در سفر خارج چین به سر می‌برد به گفتگو پرداختیم، آنگاه عازم بازدید از بخش‌های مختلف آن کتابخانه شدیم. اینک به شرح زیر گزارش مبسوطی را به اطلاع علاقمندان می‌رسانم:

کتابخانه اصلی: کتابخانه ملی چین برنده جایزه اول بهترین ساختمان‌ها در پکن در دهه ۱۹۸۰م گردیده است و توانایی نگهداری ۲۰ میلیون جلد کتاب را دارد و مساحتی بالغ بر ۷/۴۲هکتار را دربر می‌گیرد. کل مساحت سالن‌های این کتابخانه ۱۴۰۰۰۰ متر مربع در ۲۲ طبقه است که شامل سه طبقه در زیر زمین

می‌باشد این کتابخانه به همراه شعبه فرعی‌اش در خیابان ون‌جین در کنار دریایچه «بی‌های» بر سرهم دارای مساحتی بالغ بر ۱۷۰۰۰۰ متر مربع است.

کتابخانه ملی چین (NLC) يك کتابخانه تحقیقاتی جامع است و گنجینه ملی انتشارات به‌شمار می‌رود و عملکردهایش عبارتند از: جمع‌آوری، پردازش، ذخیره‌سازی، تحقیق، استفاده و نشر و توزیع دانش اطلاعاتی.

کتابخانه ملی چین همچنین يك مرکز ملی جهت نگهداری سوابق بیوگرافیکی و مرکز ملی کتابخانه‌های دیجیتالی و مرکز R&D در علوم کتابداری، تحقیق و اعمال تکنولوژی مدرن و ایفای نقش رهبری در استاندارد کردن، دیجیتالی کردن و شبکه سازی در جامعه کتابخانه‌ای چین است. کتابخانه ملی چین خدماتی برای دولت مرکزی، خوانندگان ارجح در امر تحقیقات، موسسات آموزشی و تولیدی و نیز برای عموم مردم ارائه می‌نماید. کتابخانه ملی چین همچنین مسئول آموزش کتابداران چینی، تحقیق و توسعه در کتابخانه و علوم اطلاعاتی، اجرای توافقات فرهنگی از سوی دولت چین و ارتقاء میزان تبادل و همکاری کتابخانه‌ها در داخل و خارج کشور است.

در گذشته کتابخانه ملی چین کتابخانه‌ای بسیار بزرگ در سلسله کینگ بوده است. در آغاز سده ۲۰م آنگاه که اصلاحات و آموزش غربی تأثیرگذار شدند برخی از مردم بصیر و آگاه یادداشتی برای امپراتور سلسله کینگ ارسال نمودند و در آن از وی خواستند با بازگشایی کتابخانه‌ها و دانشگاه‌ها برای پیاده کردن فرهنگ ملی و آموختن علوم پیشرفته اقدام نماید. در تاریخ ۹ سپتامبر سال ۱۹۰۹ هنگام نخستین سال آغاز حکومت این امپراتور گوان‌تونگ دستور ساخت کتابخانه بزرگی در معبد گوان‌هوا در پکن را صادر نمود و «میاوکوان‌سان» را به عنوان کتابدار سلطنتی منصوب کرد. بعد از انقلاب سال ۱۹۱۱ میلادی کتابخانه به تصرف وزارت آموزش دولت پکن درآمد و در ۲۷ اوت سال ۱۹۱۲ جهت عموم مردم گشوده شد. در سال ۱۹۱۶م کتابخانه بزرگ آغاز به دریافت نسخه‌های قانونی انتشارات چینی کرد و این نشان می‌دهد که کتابخانه از همان زمان کار خود را به عنوان يك کتابخانه ملی آغاز نمود. در سال ۱۹۱۷م کتابخانه بزرگ به خیابان فنگ چیانو هاتونگ منتقل گردید و در ژوئیه سال ۱۹۲۸م به کتابخانه ملی پی‌پینگ تغییر نام داد و به تالار جورن

ژونگنان‌های منتقل شد. در ماه اوت سال ۱۹۲۹م کتابخانه یا کتابخانه پی‌های در بی‌پینگ ادغام S و تبدیل به کتابخانه ملی شد. در سال ۱۹۳۱ در خیابان ون‌جین ساختمان‌های جدیدی برای کتابخانه ساخته شدند که اکنون شعبه کتابخانه ملی چین محسوب می‌شوند. به این ترتیب این کتابخانه تبدیل به بزرگترین و پیشرفته‌ترین کتابخانه در کشور چین شد.

از جمله نخستین طراحان و مدیران این کتابخانه می‌توان از جوفانگ، جیانگ هان، جیازنگ یو، لوجان، لیانگ کیچائو، چین یوان، ماجولون، کای یوانپی، یوان تونگ لی و لی سی گوسانگ را نام برد.

بعد از روی کار آمدن جمهوری خلق چین کتابخانه ملی مجدداً تغییر نام یافت و در ششم ماه مارس سال ۱۹۵۰ تبدیل به کتابخانه ملی پکن و سپس در ۱۲ ماه ژوئن سال ۱۹۵۱ به نام کتابخانه ملی چین نامیده شد. از میان مدیران سابق و امروز این کتابخانه می‌توان به فنگ ژوگوانگ، دینگ جیلین، لیو جی پینگ و رون جی یو اشاره کرد چوئن لای نخست وزیر مردمی چین به منظور برطرف ساختن هرچه سریعتر نیاز روزافزون اجتماعی این کتابخانه پیشنهاد نمود ساختمان جدیدی برای کتابخانه ساخته شود که این ساختمان اینک در کنار پل بای‌شی‌کیائو قرار دارد. در سال ۱۹۸۷م ساختمان جدید بر روی عموم گشوده شد که نام آن به زبان چینی توسط دنگ شیائو پینگ «نخستین رئیس جمهوری چین پس از مائوتسه تونگ» خطاطی شده بود. در ۱۲ دسامبر سال ۱۹۹۸م شورای دولتی تصویب نمود که نام چینی کتابخانه به ژونگ گیوگیو جیاتوشوگوان (کتابخانه ملی چین) تغییر نماید. این بدان معنی است که کتابخانه در قرن جدید مسئولیت‌های مهم‌تری را برعهده خواهد گرفت. در ۱۶ آوریل سال ۱۹۹۹م رئیس جمهور جیانگ‌زمین به خط خودش نام جدید کتابخانه را نگاشت.

کتابخانه ملی چین مجموعه‌ای بزرگ و جامع شامل کتاب‌هایی به زبان‌های خارجی و بسیاری از کتاب‌های نادر و نایاب را در اختیار دارد. تا پایان سال ۲۰۰۲م این کتابخانه دارای مجموعه‌ای بالغ بر ۲۳/۷۳۰/۰۰۰ بیست و سه میلیون و هفتصد و سی هزار جلد کتاب داشته که سالیانه ۷۰۰/۰۰۰ - ۶۰۰/۰۰۰ کتاب بر

تعداد آنها افزوده می‌شود. این کتابخانه در میان کتابخانه‌های ملی جهان رده پنجم را دارا می‌باشد و با شتاب روزافزونی که در تمامی بخشهای آن مشاهده می‌شود، دیری نخواهد پایید که در ردیف چهارم و یا سوم کتابخانه‌های بزرگ جهان قرار خواهد گرفت.

یکی از نخستین مجموعه‌های کتابخانه ملی چین مربوط به مجموعه سلطنتی جی‌دیان در جنوب شرقی سلسله سونگ است. کهن‌ترین مجموعه به نسخه‌های خطی نوشته شده بر روی استخوان حیوانات و لاک پشت مربوط می‌شود که متعلق به دوره سلسله شانگ است. مجموعه‌ها و گنجینه‌های اختصاصی کتابخانه ملی چین شامل یک سری کتابهای نایاب، هجونامه‌ها و مهرها و کتیبه‌ها، نقشه‌های قدیمی و اطلس‌ها، نسخه‌های خطی، کتاب‌ها و نقشه‌های دانگ هوآن به زبانهای اقلیت‌های قومی، نسخه‌هایی خطی از برخی نویسندگان معروف، اسناد تاریخی - انقلابی، تاریخچه‌های محلی و شجره‌نامه‌هاست و در میان نسخه‌های قدیمی‌تر آثار خارجی، کتابهایی وجود دارند که در سال‌های ۷۷-۱۴۷۳ میلادی در اروپا چاپ شده‌اند. کتابخانه ملی چین دارای بزرگترین مجموعه انتشارات چینی در جهان است و تمامی کتاب‌های منتشر شده در کشور چین در این کتابخانه گردآوری شده و می‌شوند. همچنین این کتابخانه بر دستیابی به مطالب چاپ شده در کشور تاکید دارد و دارای مجموعه‌ای بزرگ از انتشارات و علوم اطلاعاتی، مرکزی برای کتب سالنامه چینی و مجموعه‌های خاص انتشارات هنگ‌کنگ، تایوان و ماکائو است.

کتابخانه ملی چین علاوه بر این یک مخزن از رساله‌های دکتری دارد که شورای مدارک آکادمیک، شورای دولتی آن را تأیید نموده است. این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از کتابهای خارجی است که قدمت آنها به دهه ۱۹۲۰ م می‌رسد و در نوع خود در کشور چین بزرگترین مجموعه به‌شمار می‌رود. کتابخانه ملی چین به عنوان یکی از کتابخانه‌های مخزن انتشارات سازمان ملل متحد آثار منتشر شده از سوی سازمان‌ها و دولت‌های خارجی را نیز جمع‌آوری می‌نماید.

کتابخانه ملی چین با توسعه رسانه‌های اطلاعات گوناگون و شبکه‌های خدمت رسانی الکترونیک به گردآوری تعداد بیشماری میکروفیلم و مطالب سمعی

بصری پرداخته که شامل حدود ۱۰۰ سی دی رام بانک اطلاعات و بیش از ۸۰۰۰ عنوان انتشارات الکترونیکی است.

پس از سال‌ها تلاش کارکنان این کتابخانه، موفق شده است ساختاری خاص از گردآوری، پردازش، نگهداری و ذخائر اسنادی بوجود آورند و بر مجموعه‌داری و استفاده از کتابها تاکید نمایند. این کتابخانه بر تکنیک‌های حفظ و نگهداری و تکنولوژی جدید میکروفیلم تکیه دارد و کارکنانش بازسازی و نگهداری اقلام مهمی از کتابهای نادر را برعهده دارند.

کتابخانه ملی چین نقش مرکز نگهداری سوابق بیوگرافیکی، انتشار چاینا نشنال بیوگرافی، فهرست‌های متحد ملی و مجموعه فهرست‌های کتابخانه ملی چین را نیز برعهده دارد. کتابخانه ملی چین از سال ۱۹۲۹ م به انتشار فهرست متحد ملی مبادرت نموده و به‌ویژه در اکتبر سال ۱۹۵۷ م کتابخانه رایانه‌ای مرکز فهرست‌بندی را برای سازماندهی فهرست‌بندی رایانه‌ای در سراسر کشور، مدیریت یک فهرست متحد در شبکه و ارتقاء سهم سوابق کتابشناسی و منابع اسنادی ایجاد نموده است.

کتابخانه ملی چین مسئول گردآوری بیش از ۳۰ عنوان کتابشناسی از جمله چاینا نشنال بیوگرافی، بیوگرافی کلی کتابها در طول دوره ۴۹-۱۹۱۱/ و بیوگرافی ملی کتابهای باستانی و نادر است و به این ترتیب یک سیستم بیوگرافیکی بوجود می‌آورد که نشانگر مجموعه‌های کتابخانه ملی چین است.

با توسعه رایانه‌ای شدن کتابخانه ملی چین انواع بانک‌های اطلاعاتی کتابشناسی و بانک‌های اطلاعاتی موضوعی ایجاد شده و پیشرفت نموده‌اند. کتابخانه ملی چین بانک اطلاعاتی بازنگرانه کتابشناسی را بوجود آورده است (۸۷-۱۹۴۹) که به همراه بانک اطلاعاتی کتابشناسی چین ملی (۱۹۸۸ م) که آن نیز از سوی همین کتابخانه تهیه شده، بزرگترین بانک اطلاعاتی از لحاظ اندازه و میزان پوشش‌دهی در کشور را تشکیل می‌دهند. مرکز فهرست‌بندی کامپیوتری با داشتن ۸۰۶ عضو (از تاریخ ژوئن سال ۲۰۰۳ م) تبدیل به مرکزی برای خلق پردازش و توزیع سوابق کتابشناسی شده و سوابق کتابهای چینی را در اختیار تمام علاقمندان در سراسر کشور قرار می‌دهد.

ویژگی‌ها و عملکردهای کتابخانه ملی چین به صورت انتقال گنجینه‌های دانش به فواره دانش تشریح شده‌اند و این کتابخانه در زمینه‌های زیر خدمات مناسبی در اختیار دولت مرکزی و عمومی قرار می‌دهد:

خدمات اولویقی برای دولت مرکزی: کتابخانه ملی چین خدمات اولویقی را در اختیار ادارات گوناگون دولت مرکزی، هیئت‌های قضائی ملی، تحقیقات کلیدی و مؤسسات آموزشی و تولیدی قرار می‌دهد. همچنین به پرسش‌های مرجع آنها پاسخ داده و اطلاعات مربوطه را برای هیئت‌های قضائی ملی فراهم می‌آورد. در جلسات سالیانه کنفرانس مشورتی این کتابخانه خدمات مرجع را به اعضا مطرح کننده لوایح ارائه می‌دهد و برخی اتاق‌های مطالعه به خوانندگانی اختصاص دارد که در اولویت قرار دارند.

خدمات مطالعاتی: کتابخانه ملی چین دارای ۲۴ سالن مطالعه برای انواع خوانندگان است که ۲۳ سالن دارای فکسه‌های بازو ۲/۲ میلیون جلد کتاب هستند. کتابخانه ملی چین هر ۳۶۵ روز سال برای عموم مردم باز است و هر روز افزون بر ۱۳/۶۰۰ خواننده دارد و هفتاد هزار، «۷۰/۰۰۰» جلد کتاب در آن سرویس‌دهی می‌شوند.

خدمات امانت‌دهی: کتابخانه ملی چین دارای شش میز و اتاق‌هایی برای امانت دادن کتاب است و هر ساله حدوداً ۲/۴۴ میلیون کتاب را به امانت می‌دهد. از سال ۲۰۰۲ این کتابخانه بیش از دویست و ده هزار «۲۱۰/۰۰۰» کارت ویژه خوانندگان را صادر کرده است و به عنوان مرکز امانت‌دهی کتاب بین کتابخانه‌ای به ۵۵۸ کتابخانه در داخل و ۵۵۰ کتابخانه در ۶۷ کشور جهان خدمات می‌دهد.

خدمات مرجع: در سال ۱۹۲۸ میلادی کتابخانه ملی چین نخستین اتاق مرجع خود را ایجاد نمود که در نوع خود در کشور نخستین نمونه به‌شمار می‌رفت. این کتابخانه دارای خدمات مرجع علوم اجتماعی، علوم تکنولوژیکی، خدمات مرجع، خدمات مرجع اطلاعات حقوقی، گزیده‌ها و نمایه‌های اتاق مطالعه، مرکز نگهداری روزنامه‌ها، مرکز نگهداری اسناد و غیره است و تحقیقات موضوعی،

تحويل اسناد و خدمات نمونه‌های اصلی را ارائه می‌کند. این کتابخانه همچنین شبکه ملی همکاری در خدمات مرجع را بوجود آورده است.

شبکه‌های اطلاعاتی و خدمات الکترونیکی: کتابخانه ملی چین دارای دو اتاق مطالعه الکترونیکی است که در نوع خود بزرگترین آن در کشور چین هستند و تمامی شبکه‌های اصلی در چین و اینترنت را به یکدیگر متصل می‌کنند و خدمات دسترسی از راه دور را برای همه کاربران در سراسر جهان فراهم می‌سازند. کتابخانه ملی چین دارای بانک‌های اطلاعاتی و انتشارات الکترونیکی در زمینه‌های علوم و تکنولوژی و علوم اجتماعی است و یکی از بزرگترین منابع اطلاعاتی در کشور چین به‌شمار می‌رود. این کتابخانه با دارا بودن شبکه‌ای گسترده با ظرفیت اینترنتی گیگابایتی و سیستم خدمات اینترنتی که هرروز در سراسر سال ۲۴ ساعته باز است خدمات اطلاعات الکترونیکی مانند جستجو در اینترنت، متن کامل کتابها به صورت پیوسته و دسترسی OPAC را فراهم می‌سازد. این کتابخانه برای ایفای نقش خود به عنوان مرکز تبادل آموزشی و فرهنگی انواع نمایشگاه‌ها و سخنرانی‌ها در زمینه علوم انسانی، علوم اجتماعی، هنرها، علوم و تکنولوژی‌ها را برگزار می‌کند.

کتابخانه ملی چین اتوماسیون کتابخانه خود را در نیمه‌های دهه ۱۹۷۰م آغاز نمود و در سال ۱۹۸۹م به منظور توسعه و به‌کارگیری این اتوماسیون از چارچوب اصلی سیستم کتابخانه یکپارچه استفاده کرد. و از سال ۱۹۹۵ میلادی منابع خود را بر روی ساخت شبکه، توسعه نرم‌افزاری و پردازش اطلاعات بر اساس طرح توسعه شبکه کتابخانه ملی چین مربوط به سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۹۷ میلادی متمرکز نموده است.

این کتابخانه با دارا بودن تکنولوژی پیشرفته گیگابایتی استفاده از شبکه گسترده کتابخانه‌ای خود را با ۳/۰۰۰ نقطه اتصال آغاز نمود که در فوریه سال ۱۹۹۹م کل سیستم را به یکدیگر متصل ساخت. کتابخانه ملی چین با گشایش وبسایت خود که شورای کشور، دانشگاه پکن و دانشگاه تسینگ‌هوآ را با خطوط ۱۰۰ مگابایتی به یکدیگر متصل می‌کند و چاینانت، سی‌ای‌آر نت (شبکه آموزش و

تحقیقات چین)، سی‌ای‌تی‌نت (شبکه علوم و تکنولوژی چین)، شبکه تلویزیون کابلی پکن، شبکه ملی تلویزیون کابلی و سی‌ان‌سی (نت کام چین) را با خطوط سریع به یکدیگر ارتباط می‌دهد تبدیل به مرکز منابع اطلاعاتی کشور شده است. در ۲۸ اکتبر سال ۲۰۰۳ سیستم یکپارچه مدیریت کتابخانه به نام Aleph ۵۰۰ با ظرفیت کامل در کتابخانه ملی چین مورد استفاده قرار گرفت و به این ترتیب به آن امکان داد تبدیل به یکی از پیشرفته‌ترین کتابخانه‌ها در جهان گردد. این کتابخانه تا پایان سال ۲۰۰۰ میلادی میزان دریافت سالانه کتاب و نشریات جدید از یک میلیون و پانصد هزار جلد فراتر رفته است. از نظر جمع‌آوری کتابهای خارجی، کتابخانه ملی چین در آسیا مقام نخست را دارا می‌باشد.

توسعه منابع انسانی R & D

کتابخانه ملی چین به منظور ایجاد محیطی مناسب برای بالا بردن کیفیت کارایی کارکنان و حمایتی از متخصصان جوان در ارتقاء شغلی آنها دارای سیاست توسعه منابع انسانی مبتنی بر نیروی انسانی است. این کتابخانه در سال ۱۹۹۷م پیش‌نویس طرح توسعه منابع انسانی ۲۰۰۵-۱۹۹۷ را مطرح نمود تا بتواند کتابداران مجربی برای توسعه بعدی کتابخانه آموزش داده و به‌کار گیرد. این کتابخانه به عنوان یک مرکز تحقیقات و اطلاعات علوم مسئول بسیاری از پروژه‌های تحقیقاتی است که از میان آنها می‌توان به ۱۲ پروژه اشاره نمود که از سوی دولت مرکزی با وزیران مربوطه جایزه گرفته‌اند و برخی از آنها عبارتند از: رده‌بندی کتابخانه چینی، گنجینه‌های چینی و بررسی استانداردهای اعمال ویژگیهای چینی که جوایز اول و دوم ملی در زمینه توسعه علوم و تکنولوژی را به خود اختصاص دادند. سیستم یکپارچه مدیریتی کتابخانه ون‌جین که از سوی کارکنان کتابخانه ملی چین ایجاد شده در این کتابخانه به منظور کسب و فهرست‌بندی کتابهای چینی و نیز توزیع مورد استفاده قرار می‌گرفت و اینک به‌طور گسترده از حدود ۱۰۰ کتابخانه دیگر در چین بهره می‌گیرد. کتابخانه ملی چین مسئول بسیاری از پروژه‌های مربوط به کتابخانه‌های

دیجیتالی نیز می‌باشد و يك سیستم نمایشی جستجوگر کتابخانه دیجیتالی را تکمیل نموده که پایه و اساس پروژه کتابخانه دیجیتالی ملی چین به شمار می‌رود.

کتابخانه ملی چین کنفرانس‌ها و سمینارهایی به منظور معرفی و بررسی مدیریت جدید کتابخانه و کاربردهای تکنولوژی اطلاعاتی برگزار می‌کند و سه شماره از گزارشات گزیده کارکنان کتابخانه ملی چین را منتشر نموده که نتایج تحقیقات و پیشرفت‌های کارکنان آن را نشان می‌دهند.

کتابخانه ملی چین جهت آموزش حرفه‌ای کتابداران چینی به ویژه آنهایی که در خود این کتابخانه مشغول به کار باشند دارای بخش مسئول آموزش کارکنان خود و کارکنان دیگر کتابخانه‌ها است و دوره‌هایی در زمینه کتابداری، تکنولوژی‌های مدرن، مدیریت مدرن و غیره ارائه می‌دهد. این کتابخانه همچنین به بهینه‌سازی استاندارد نمودن شبکه‌بندی خدمات کتابخانه‌ای، بالا بردن میزان همکاری میان کتابخانه‌ها، موسسات تحقیقاتی و دانشگاه‌ها و ارتقاء منابع مشترک در سطح ملی می‌پردازد. چاپخانه این کتابخانه (انتشارات کتابخانه پکن) تا سال ۲۰۰۲ میلادی افزون بر ۱۵۰۰ عنوان مونوگراف را در زمینه علوم کتابخانه‌ای و اطلاعاتی و بررسی‌های کتابشناختی منتشر نموده و در حال حاضر در حال انتشار ژورنال کتابخانه ملی چین (فصلنامه)، اسناد (فصلنامه) و ژورنال علوم کتابخانه‌ای در چین (ماهنامه) است. معاونت امور علوم کتابخانه‌ای جامعه چین نیز در این کتابخانه قرار دارد.

کتابخانه ملی چین يك موسسه فرهنگی با اهمیت برای کشور چین محسوب می‌شود و توافقاتی به عمل آمده از سوی دولت را به انجام رسانده و سران و هیئت‌های بازدیدکننده دولت‌های خارجی را می‌پذیرد و به این ترتیب باعث ارتقاء تبادلات و همکاری‌ها با کتابخانه‌ها و موسسات فرهنگی در سراسر جهان گردیده و در فعالیتهای آکادمیک سازمان‌های بین‌المللی شرکت می‌نماید. این کتابخانه با بیش از ۱۰۰۰ کتابخانه و موسسه آکادمیک در متجاوز از ۱۲۰ کشور و منطقه جهان روابطی در زمینه تبادل انتشارات دارد و به همراه مرکز ISSN چین در کتابخانه در تبادل اطلاعات و منابع و سوابق کتابشناختی مجموعه‌ها و دوره‌ها شرکت می‌کند.

همچنین شرکای همکاری در کشورهای استرالیا، سنگاپور، ژاپن، جمهوری کره، آمریکا و دیگر کشورها در زمینه تبادل کارکنان، تکنولوژی، اشتراك منابع و نمایشگاه‌ها دارد.

کتابخانه ملی چین با به‌کارگیری گسترده‌تر رایانه و تکنولوژی‌های شبکه‌ای، فعالانه به معرفی تکنولوژی‌های پیشرفته و جدید می‌پردازد تا تبدیل به کتابخانه‌ای مدرنیزه شده و یک پایگاه اصلی و مرکز اطلاعاتی ملی شود. کتابخانه دیجیتالی یکی از اجزاء با اهمیت ساختار اطلاعات ملی و سیستم ابداع دانش ملی در بسیاری از کشورهای جهان به‌شمار می‌رود و در حال تبدیل شدن به بخشی مهم در منابع مالی نیز می‌باشد. توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی در جهان نشان می‌دهد که کتابخانه‌های ملی بایستی مراکز توسعه اینگونه کتابخانه‌ها در کشورهای خود شوند. از سال ۱۹۵۵ میلادی کتابخانه ملی چین به دنبال دستیابی به آخرین پیشرفت‌ها در زمینه کتابخانه‌های دیجیتالی در جهان بوده است و در سال ۱۹۸۸ وزارت فرهنگ چین پروژه کتابخانه دیجیتالی چین را تصویب نمود. تاکنون مقادیر زیادی از منابع دیجیتالی را ایجاد نموده و آنها را تا حدودی در اختیار عموم قرار داده است. در نوامبر سال ۲۰۰۱ شورای کشور به‌طور رسمی فاز دوم پروژه کتابخانه دیجیتالی کتابخانه ملی چین را تصویب کرد که یکی از اجزا مهم در فراساختار اطلاعات ملی به‌شمار می‌رود و بخشی از برنامه پنج ساله دهم کشور می‌باشد. این کار با بودجه‌ای بالغ بر ۱۲۳۵ بیلیون یوان RMB و کل مساحت سطحی ۷۷۶۸۷ متر مربع آغاز گردیده است.

مائوتسه‌تونگ رهبر سابق چین نخستین کارت کتابخانه ملی چین را داشت و چوئن‌لای نخست وزیر اسبق چین ساخت ساختمان جدید را تصویب کرد و دنگ‌شیائوپینگ با خط خودش نام این کتابخانه را درج نمود و رئیس جمهوری دیگر چین نیز «جیانگ‌زمین» در دسامبر سال ۱۹۹۸ از کتابخانه بازدید به عمل آورد و از مردم چین خواست بیشتر مطالعه کنند. این رخدادها تاریخی نشانگر توجه خاص سه نسل از رهبران دولت مرکزی به کتابداری چینی است و ما اطمینان داریم که کتابداری چینی در قرن ۲۱ پیشرفت چشمگیری خواهد داشت و کتابخانه ملی چین آینده بسیار درخشانی پیش‌رو دارد.

در تاریخ چین هر پیشرفت اجتماعی باعث ایجاد انگیزه برای توسعه کتابداری می‌شود. با آغاز قرن حاضر و با وجود دانش اقتصادی و به کارگیری استراتژی توسعه دادن کشور چین با علوم، تکنولوژی و آموزش، محیط مناسب‌تر برای توسعه کتابدار چین وجود خواهد داشت.

کتابخانه یا گنجینه دانش تحت تاثیر توسعه اقتصادی با دیجیتالی نمودن منابع اسنادی و شبکه‌بندی الگوهای خدماتی آشنا خواهد شد. این مسئله علاوه بر اینکه انقلابی در صنعت اطلاعات محسوب می‌شود مرحله جدیدی از توسعه کتابداری نیز می‌باشد و کتابخانه دیجیتالی جهت توسعه آتی کتابخانه را تعیین خواهد کرد. توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی امکان دستیابی بشریت به فرهنگ درخشان چین و دست‌آوردهای انسانی را بوجود می‌آورد و کتابخانه ملی چین تبدیل به يك کتابخانه واقعی بدون دیوار می‌شود.

کتابخانه ملی چین با سابقه تاریخ ۵۹ ساله و پیشرفت سریع در طول ۵۵ سال گذشته و از هنگام روی کار آمدن جمهوری خلق چین، اصلاحات و مدرنیزه شدن در ۲۵ سال گذشته آماده رویارویی با چالش‌ها و ارائه کمک‌های بیشتر می‌باشد. باری: اینک گزارشی دیگر از آن کتابخانه را که مسئول روابط خارجی کتابخانه هنگام بازدید برایمان بازگو نمود به شرح زیر می‌آورم:

کتابخانه ملی چین در پکن به نام چینی «Beijing Tushuguan Jiangie» در سال ۱۹۱۱ میلادی تأسیس شده است. نام این کتابخانه قبلاً: «کتابخانه امپراتوری» بوده و در سال ۱۹۲۸م به نام کتابخانه ملی نامیده شد. البته سابقه بسیاری از مجموعه‌های کهن و نفیس آن به «۷۰۰» سال گذشته بالغ می‌شود. تقسیم‌بندی کتابها تا سال ۱۹۵۷م بر اساس طبقه‌بندی کتابخانه کنگره آمریکا بوده و در همان سال طبق قانون، شیوه چینی را که از روی تجربه و احتیاج اتخاذ و وضع نموده‌اند، در کتابخانه‌های چین به‌کار گرفته‌اند.

اصول این طبقه‌بندی عبارت است از اینکه علوم اجتماعی را به ده موضوع تقسیم کرده‌اند و علوم طبیعی را به شانزده قسمت. واپسین اطلاعاتی که در روش تقسیم‌بندی چینی شده مربوط به سال ۱۹۷۴م است.

جهت آموزش کتابداری چینی، شعبه‌ای در دانشگاه پکن وجود دارد. در این شعبه بخشی نیز از روش کتابداریهای دیگر ملل تدریس می‌شود. کتابخانه ملی پکن با چند هزار مرکز علمی و کتابخانه‌های بیش از یکصد و پنجاه کشور جهان در ارتباط است و از این راه در هر سال دهها هزار عنوان نشریه ادواری دریافت می‌نماید. هزاران کتاب به زبانهای اروپائی جدید در رشته‌های گوناگون در تالار مستقلی بطور آزاد و نمایشگاه را در دسترس پژوهشگران قرار داده شده و گویای ارتباط علمی است که بایستی میان فرهنگها برقرار بنماید. البته تعصب و وحشت را که سابقاً در چین حاکم بوده، اکنون کنار گذاشته‌اند. از هزاران نشریه‌ای که در هر سال دریافت می‌دارند فقط دوهزار و پانصد عنوان آن چینی است و بقیه به دیگر زبانهای جهان می‌باشد. در این کتابخانه تالارهای متعدد عمومی قرار دارد که تعداد آنها افزون بر (۲۰) تالار است.

همانگونه که قبلاً اشاره شد در این کتابخانه، نسخه‌های کهن چینی چاپی از حدود هفتصد سال گذشته یا بیشتر وجود دارد که قسمت‌هایی از آنها مربوط به کتابخانه پادشاهی سلسله‌های سُنْگ «Song» و مینگ «Ming» می‌باشد. مینگها در عصر صفویه ایران می‌زیسته‌اند. نسخه‌های چاپ چوبی شامل کتابهایی که جهت چاپ برچوب نقر می‌کرده آنگاه با سمه می‌شد. در حقیقت بایستی آنها را چاپ قلمکاری نامید، یعنی به همان شیوه پارچه قلمکار خودمان که در آن عصر رایج بوده و اکنون نیز در شهر اصفهان ما رواج دارد. مراد از اصطلاح «باسمه» که از عصر صفوی در ایران رواج یافته است به عقیده دوست دیرینم استاد ایرج افشار همین عمل قلمکار بوده و در زمان فتحعلی شاه قاجار به بعد به عمل چاپ اطلاق می‌گردید.

آمار کتابخانه ملی پکن تا ۲۵ سال گذشته چنین بوده است: کتابهای چاپی و کتابواره‌ها ده میلیون جلد. البته پیش از انقلاب يك میلیون و چهارصد هزار جلد بوده است. بیش از نیمی از آمار ارائه شده به زبان چینی است. هشتاد درصد کتابها در زمینه علوم طبیعی و بیست درصد در رشته‌های علوم اجتماعی است. یادآوری می‌گردد. در کشور چین معمولاً علوم را به دو دسته تقسیم می‌کنند، خواه در

تقسیمات دانشگاهها، فرهنگستانها، کتابها و درسها: یکی از آن دو علوم طبیعی است یعنی ریاضیات، پزشکی و جغرافیا و هرآنچه را که ماده در برگردد، دیگر علوم اجتماعی است که ادبیات، تاریخ و ادیان از جمله آنهاست. دیگر آمارهای آن کتابخانه چنین اند: روزنامه‌ها: سه هزار و ششصد عنوان و شصت و هفت هزار دوره جلد شده که پنجاه درصد آنها چینی است. دیگر مواد خواندنی افزون بر دویست هزار جلد. تعداد دویست و هشتاد هزار سند نایاب دستنویس مربوط به انقلاب چین و نیز اسناد سلسله‌های امپراتوری گذشته وجود دارد. کتابخانه دارای نقشه، نقاشی، کتیبه‌های سنگی و مفرغی و نسخه‌های خطی اسلامی و غیر سلامی می‌باشد. هر کتابی که در چین چاپ و منتشر می‌شود یک نسخه الزاماً بایستی به این کتابخانه اهداء گردد. که البته این روال در ایران و دیگر کشورها نیز وجود دارد. به جز زبانهای اروپایی، آفریقایی، کتابهایی به زبانهای مغولی، تبتی، مسنچوئی، اویغوری، قزاقی، کره‌ای، قرقیزی، ازبکی، یی «Yi» ترکستانی و ماوراء النهری، ناهسی «Nahsi»، میو «Miao»، چوآنگ «Chuang»، سیبو «Sibo»، لسیو «Lisu»، تای «Thai»، جینگو «Chuang»، داور «Daur» و غیره را می‌توان نام برد که در گنجینه‌های گوناگون این کتابخانه قرار دارد. از دیگر آثار و کتابهایی که در این کتابخانه موجود می‌باشد و بدان فخر و مباهات می‌کنند، چند نامه دستنویس از «کارل مارکس» بنیانگذار کمونیست به خانواده‌اش، دیگر متن آلمانی ۱۸۶۷م و روایت فرانسوی ۱۸۷۵م و روایت انگلیسی ۱۸۸۷م کتاب کاپیتان او و برخی از چاپهای نخستین آثار «انگلیس»، «لنین» است که به مدیریت «چوئن لای» نخست‌وزیر سابق چین در پاریس چاپ شده است.

از کهن‌ترین دستنوشته‌های بودایی، طوماری است که به سال ۴۵۸ میلادی افزون بر یک‌هزار و پانصد و پنجاه و یک سال گذشته «یعنی در دوره ساسانی» کتابت شده است. همچنین یک دستنوشته چاپ قلمکاری «باسمه» از سرودهای «Chu Ci Ji zhu» می‌باشد که در سال ۱۲۳۴ میلادی حدود (۷۷۸) سال گذشته چاپ شده است. بطور کلی مجموعه نسخه‌های خطی این کتابخانه به زبان چینی، فارسی، عربی، تبتی و مغولی بالغ بر «۳۶۳۰۴» جلد می‌باشد. از جمله نفایس نسخه‌های خطی مغولی این کتابخانه:

سرگذشتنامه چنگیزخان «Cheng Jisi Han Zhuan» و تاریخ محرمانه سلسله یوان «Yuan Zhao Mi Shi» و نیز کتاب منشأ مغولان «Meng Gu Yuan Liu» به زبان منچویی است که از نوادر کتابخانه به شمار می آیند.

کتابخانه ملی پکن در زمینه فهرستنگاری مرکزی دو وظیفه مهم را عهده دار است. نخست تهیه فهرست کلیه کتابهای جدید که در چین چاپ و منتشر می شود. و دیگری تهیه فهرست تمامی کتابهای خارجی که به کتابخانه های مختلف چین وارد می شوند. در حال حاضر سه هزار کتابخانه چین از این خدمت کتابخانه ملی بهره مند می باشند. در سال ۱۹۷۸م تعداد شش میلیون و هشتصد و پنجاه هزار برگه «فیش» در این کتابخانه تکثیر شده است. در کشور چین کتاب در ۳۰ زبان مختلف چاپ و منتشر می شود.

ساختمان این کتابخانه بزرگ به سال ۱۹۱۰ میلادی^۱ در ضلع شرقی باغ «بی هایی» «Beihai» در شهر پکن آغاز گردیده و به سال ۱۹۱۲م به انجام رسیده است و عنوان لاتینی آن چنین است: «Baishiqiao Lu, 10008 Beijing» چون این کتابخانه در پایان فرمانروایی خاندان کینگ ساخته شده است، از آغاز بدان نام: پی پینگ «Beiping» بر آن نهاده شده است. مجموعه نسخه های خطی و چاپی آن از نفایس ارزشمند آثار فرهنگی چین به شمار می آید. سابقه اهدای کتاب به این کتابخانه به هفتصد و اندی سال بالغ می گردد، از جمله بازمانده کتابخانه های امپراطوری خاندان سونگ «Song» «کی خی یین Qi Xi Dien» از ۷۰۰ سال گذشته و خاندان «مینگ Ming» و «ون یوان گ Wen Yuan Ge» با مجموعه کامل چهارگونه فرهنگ و نسخه های خطی «دون هوانگ Dun Huang» بدانجا منتقل گردیده است.

ساختمان آن به سال ۱۹۳۱م در ۸۰۰۰ متر مربع آماده بهره برداری گردید و به تدریج به ۴۰۰۰۰ متر مربع بالغ گردید. نام کتابخانه ملی چین پس از تأسیس جمهوری خلق چین در سال ۱۹۴۹م به کتابخانه پکن تغییر یافت و به دنبال افزایش مراجعان در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰م توسعه بیشتر یافت. در سال ۱۹۷۵م با

۱. در برخی منابع سال ۱۹۰۹م و سال ۱۹۱۰م آمده است.

تصویب «چوئن لای» نخست وزیر وقت جمهوری خلق چین، کار توسعه آن آغاز گردید. مجدداً در سال ۱۹۹۸م کتابخانه پکن به کتابخانه ملی چین تغییر نام یافت. آنگونه که مسئول مربوطه هنگام بازدید اینجانب و همراهانم گزارش میداد مجموع مساحت زیربنای این کتابخانه و متعلقات آن که برخی از آنها در سال ۲۰۰۷م بهره برداری گردید، بالغ بر ۲۷۰ هزار متر مربع زیربنا دارد، که از نظر مساحت مقام سوم بعد از کتابخانه‌های کنگره آمریکا، ملی پاریس و بریتانیا در لندن به شمار می‌آید. در حال حاضر بالغ بر ۲۵ میلیون جلد کتاب دارد که از این جهت مقام پنجم را در جهان به خود اختصاص داده است. بیش از یک میلیون نسخه خطی اصلی غیر اسلامی دارد. کهن‌ترین نسخه آن با عنوان «جاگو» که نزدیک به دوهزار سال از کتابت آن می‌گذرد و به زبان چینی بسیار قدیم کتابت شده است نسخه‌های مذهبی بودایی بسیاری نیز وجود دارد. البته تعدادی نسخه خطی و کتابهای چاپی اسلامی دارد متأسفانه مشخص نشد که به کدام علت و انگیزه‌ای نسخه‌های خطی را به ما نشان ندادند با آنکه ما به صورت رسمی سفر کرده و میهمان انجمن اسلامی که خود یک تشکیلات وابسته به حکومت چین است دعوت شده بودیم، مسئول کتابخانه اظهار داشت: چون مسئول نسخه‌های خطی اسلامی به خارج از چین سفر کرده و می‌بایست وی گنجینه نسخه‌های خطی اسلامی را بگشاید و فعلاً در سفر به سر می‌برد، امکان بازدید ما میسر نیست. مرحوم استاد محمدتقی دانش‌پژوه نیز سابقاً در سفری که به چین داشته و از همین کتابخانه بازدید نموده است. نسخه‌های خطی اسلامی را به ایشان نیز نشان ندادند. به هر حال در این کتابخانه عظیم کتابهایش به ۱۲۰ زبان می‌باشد زیرا در جمهوری چین چندین نژاد و مذهب وجود دارد، لذا کتابخانه ملی چین ناگزیر است آثار تمامی مذاهب را به هر زبان و خط گرد آورد. در این کتابخانه، کتابها بیشتر به زبانهای مغولی، چینی، تبتی، منچو، اویغور، قزاق، کره‌ای و قرقیزی می‌باشد. بقیه کتابها به بیش از ۱۱۵ زبان خارجی دیگر است. هنگام بازدیدم از یک تالار ویژه کتابهای بسیار کهنی که پادشاهان قدیم چین آنها را جمع‌آوری نموده‌اند تعدادی از آنها نظرم را جلب نمود، گویا برخی از آنها مربوط به یکهزار و اندی سال بودند که به صورت عمودی در

دوره «سون» کتابت شده بودند و مربوط به ثبت رخدادهای تاریخی آن عصر و زمان بوده است و برخی از آنها ترمیم شده و برخی دیگر کماکان نیاز به ترمیم و بازسازی دارند.

برخی از کتابهای نفیس و بسیار کهن آن مربوط به يك بازی فکری بسیار حساس نظیر شطرنج بودند که شاهان قدیم چینی در آنها به خط خود مطالبی را نگاشته بودند. در بخش دیگری نیز صندوقی برای جمع‌آوری هدایای افراد به منظور ترمیم نسخه‌های بسیار مهم نصب شده بود که من را متأثر کرد که چگونه است که دولت چین برای اداره بخش‌هایی از این کتابخانه اعانات جمع‌آوری می‌نماید. با آنکه بودجه جاری این کتابخانه که از سوی دولت تأمین می‌شود در هر سال بالغ بر یکصد میلیون یوان چینی است که البته با توجه به دستمزد پایین افراد در کشور چین و سه شیفیت بودن برخی از مراکز و کارخانجات آن، این مبلغ نیز کافی به نظر نمی‌رسد. به هر حال مسئول روابط آن، کتابخانه که در هر بخش توضیحات لازم را ارائه می‌کرد، اظهار داشت تعداد پرسنل کتابخانه در حال حاضر بالغ بر ۱۳۰۰ نفر با احتساب ساعتی‌ها، پاره‌وقت‌ها و قراردادی‌ها می‌باشد. ضمناً ۳ تا ۴ هزار نفر پاره‌وقت دیگر دارند که حقوق آنها از سوی وزارت فرهنگ و آموزش عالی پرداخت می‌گردد. طبق مصوبه رسمی دولت هر کتاب که در چین منتشر می‌شود يك نسخه بایستی به این کتابخانه تحویل گردد. يك فهرست ۱۰۶ جلدی از عناوین کتابها و مؤلفان آنها که به زبان چینی در دهه ۸۰ منتشر شده است، به ما نشان دادند. يك فهرست ۵ جلدی نیز حاوی کتابهای موجود کتابخانه که به زبان چینی می‌باشد، از سوی این کتابخانه چاپ و منتشر گردیده است.

مخازن چاپی این کتابخانه در طبقات فوقانی و مخازن نسخه‌های خطی و آثار کهن بسیار ارزشمند چینی در سه طبقه زیرزمین قرار گرفته است.

کتابهای بسیار نفیس و کهن اعم از خطی و چاپی که نفیس و ارزشمند تشخیص داده شده، به صورت میکروفیلم یا رایانه در اختیار مراجعان قرار داده می‌شود. جمعاً ۴۹ تالار مطالعه بزرگ و کوچک در این کتابخانه وجود دارد که ۲۵ تالار آن عمومی می‌باشد. و بزرگترین آنها تالار مرجع است که در دو طبقه قرار

گرفته و اینجانب و همراهان از آن بازدید نمودیم و جوانان بسیاری را مشاهده کردیم که مشغول مطالعه کتاب بودند در سالهای اخیر روزانه به طور میانگین ۱۴/۰۰۰ «چهارده هزار» نفر مراجعه کننده دارد. يك بخش نیز اختصاص به کتابهای امانی دارد. البته کتابهای امانی این کتابخانه چندان با ارزش نمی باشند و معمولاً نسخه های متعدد دارند. رایانه های متعدد نیز برای مراجعان وجود دارد. البته برنامه دیجیتالی نمودن این کتابخانه از سال ۱۹۹۸م آغاز گردیده و بخش هایی از آن به بهره برداری رسیده و بقیه با سرعت در حال انجام می باشد. بخش نخست این برنامه به «۷۸» میلیون صفحه بالغ می گردد که معادل دویست و پنجاه هزار جلد کتاب خواهد بود. در پایان این بازدید، معاون کتابخانه اظهار داشت: ما اعلام آمادگی می کنیم تا با کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی روابط نزدیک داشته باشیم، زیرا ما بسیاری از منابع اسلامی به ویژه شیعی را در اختیار نداریم و آمادگی داریم تا به صورت پایاپای این همکاری را ادامه دهیم. سپس اظهار داشت کشوری از نظر اقتصادی و سیاسی و فرهنگی در صورتی استوار خواهد ماند اگر زمینه های فرهنگی و تمدنی خوبی داشته باشد. آنگاه اینجانب در پاسخ وی اظهار داشتم: اینجانب اعلام آمادگی می کنم تا با کتابخانه ملی چین روابط مستمر داشته باشیم البته در زمینه های تبادل اطلاعات در خصوص کتاب و نسخه های خطی به ویژه رفت و آمد کارشناسان بخش های مرمت نسخه های خطی و اسناد دستنویس و بخش مرمت و بازسازی کتابهای چاپی کهن و ارزشمند. همچنین آموزش کارشناسان نسخه های خطی اسلامی جهت فهرست کردن نسخه های خطی اسلامی موجود در کتابخانه ملی چین. اینجانب ادامه دادم: از آنجا که همکاری در بخش ترمیم و بازسازی نسخه های خطی و اسناد دستنویس، کارشناسان زبده و دوره دیده وجود دارند و تاکنون تعدادی متقاضی از کشورهای ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، یمن و عراق طبق تفاهم نامه های قبلی با این کتابخانه، دوره های آموزش مربوطه را طی نموده و به اخذ گواهی نامه نائل و به کشورهای خود مراجعت نموده اند.

از جمله نفایس غیر مکتوب موجود در این کتابخانه بزرگ، خطوط حکاکی شده بر روی پوست سخت لاک پشته، همچنین ۸۰۰ هزار جلد کتاب بسیار نفیس

ونادر و منحصر به فرد و يك ميليون و ۶۴۰ هزار جلد كتاب نفيس و كهن را در خود جاد داده است. همچنين اسناد و آثار بسيار كهن مربوط به شهر «دونك خوانك» مجموعه «چائوچينك» دائرة المعارف يونك لي و آثار كامل ادبيات كلاسيك چين و نيز آثار ارزشمند و گران بهائی در باره افراد مشهور و اسناد دوران انقلاب فرهنگي و نظريه‌های تئوری پردازان چینی در گنجینه‌های آن موجود می‌باشد.

در نسخه‌های خطی جلد ۱۱ و ۱۲ چاپ دانشگاه تهران سال ۱۳۶۲ش/۱۹۸۳م ص ۱۰۰۶-۱۰۲۶ در صفحات ۱۰۲۰ تا ۱۰۲۶ فهرستی از تعدادی نسخه خطی اسلامی موجود در کتابخانه‌های ملی چین، دانشگاه پکن، مسجد دونگ‌سی و انجمن اسلامی پکن، آورده است. جُنگ چینی یا سفینه ایلانی «بوسی» یا کشکول چینی، به کوشش و تصحیح استاد ایرج افشار در مجله آینده جلد ۸ چاپ تهران سال ۱۳۶۱ش/۱۹۸۲م. در صفحات ۴۷۹ تا ۴۹۰ آن به گزارشی از نسخه‌های خطی فارسی و عربی موجود در کتابخانه‌های: مطالعات شرقی دانشگاه پکن و مسجد دونگ‌سی و انجمن اسلامی چین پرداخته شده است.

اینک به ترتیب زیر تعدادی از نسخه‌های خطی فارسی و عربی موجود در کتابخانه ملی چین را معرفی می‌نماییم. البته این نسخه‌ها چندان قابل توجه نمی‌باشند و معمولاً نسخه‌های خطی موجود در کتابخانه‌های چین تکراری و چندان مزیتی ندارند.

- (۱) دیوان بی دل، به فارسی مورخ سده ۱۲ هـ.ق، آغاز و انجام آن افتاده.
- (۲) دیوان حافظ شیرازی، خط نستعلیق، کاتب: محمد... دریاخان نورالدین.
- (۳) مجموعه، دارای ۱. مقصد اقصی، به فارسی از نسفی، خط نستعلیق محمدعلی در ۲۶ شوال سال ۹۱۶ هـ.ق در ایالت کشمیر ۲. رساله معرفت عالم کبیر و صغیر و مبداء و معاد، به فارسی نسخه‌ای از آن در کتابخانه گنج‌بخش در پاکستان موجود است.
- (۴) مثنوی معنوی، دفتر ۴ و ۵ و ۶، به خط نستعلیق طالب پسر سوخته ابن ابراهیم در روستای «ارعوبین الجبلین»

(۵) العقد الفرید للملك السعيد، به عربی از ابوسالم محمد بن ابی طلحه قرش نصیبینی وزیر، درگذشته سال ۶۵۲ هـ.ق دو ترجمه فارسی از این کتاب انجام شده ۱.

محمدامین بن بزرگ زیرک خواجه خجندی ملقب به کاشف که تنها باب پنجم آن می باشد آغاز نسخه: «آرایش حدایق کلام متانت اساس» ۲. نقد الفرید فی حل عقد الفرید، به فارسی، از: محمد عیسی بن ابوالقاسم خان اریقی که در عصر محمد یعقوب بیک بهادرخان غازی آنرا به انجام رسانده است. آغاز نسخه: «سپاس بی قیاس و ثنای بی انتها نثار بارگاه». انجام نسخه: خواطر ایشان را إلى الآباد نگهداراد. بالتبی... إلى يوم التتاد».

۶) تاریخ خط، به فارسی. مورخ ۱۷۱۳م/۱۱۲۵هق

۷) الفوائد الضیائیة، فی شرح الکافیة لابن الحاجب، از: عبدالرحمن جامی.

۸) تلخیص المفتاح یا گزیده مفتاح العلوم سکاکی، به عربی. مؤلف مجهول.

۹) مجموعه شامل، ۱. الرسالة الکافیة به عربی از ابن حاجب در نحو ۲. رساله ای در ادکار و اوراد و مطالب دینی ۳. مقاله در ۶ صفحه در خصوص وضع چین و گزارش رخدادهای مسلمانان و چینیان. نسخه به خط یارمحمد بن ایوب خانبالغی^۱ چینی، مورخ سال ۱۱۰۵هق/۱۶۹۳م.

۱۰) مجموعه شامل: ۱. المصباح در نحو از: ناصر بن عبدالسید مطرزی نحوی متوفی ۶۱۰هق نسخه مورخ ۹۹۷هق/۱۵۸۹م ۲. العوامل فی النحو، از شیخ عبدالقاهر جرجانی متوفی ۴۷۱هق/۱۰۷۸م.

۱۱) ضوء المصباح در شرح مصباح از: تاج الدین محمد بن محمد بن محمد اسفراینی متوفی به سال ۶۸۴هق/۱۲۸۵م. کتابت سال ۱۲۹۱هق

۱۲) مُراح الأرواح، در نحو به عربی از: احمد بن علی بن مسعود از دانشمندان سده ۸هق تاریخ کتابت ندارد.

۱۳) مقامات الحریری، به عربی مورخ ۱۱۳۰هق/۱۷۱۸م. چهار نسخه دیگر از مقامات حریری در این کتابخانه موجود می باشد.

۱. یکی از نامهای قدیم شهر پکن «خانبالغی» می باشد. معمولاً در فهرست های نسخه های خطی نوع برخی از کاغذها خانبالغ می باشد که منسوب به چین و در خصوص شهر پکن می باشد.

۱۴) مجموعه شامل: رساله کوتاه در حروف و اسماء ۲. رساله در ترکیب، در مورد نزول سوره‌ها و آیات قرآن کریم از لحاظ زمان و مکان ۳. رساله در آموزش نحو، فارسی و عربی.

۱۵) مقدمه فی اللّٰغه و الادب، از: جاراالله محمود بن عمر زمخشری متوفی ۵۳۸هـ ق این اثر را مؤلف برای ابوالمظفر ایتسز بن خوارزم شاه متوفی به سال ۵۵۱هـ ق نگاشته است. نسخه ناقص و فاقد تاریخ کتابت.

۱۶) جواهر اللّٰغات یا گزیده صحاح اللّٰغه جوهری، از: ابو محمد بن عمر بن خالد مدعو به جمال قرشی، با شرح مفردات آن به فارسی. فاقد تاریخ کتابت. نسخه دیگری نیز از این کتاب که در دو جلد کتابت شده در این کتابخانه موجود می‌باشد.

۱۷) شرح العقائد تفتازانی، متن از نسفی متوفی ۵۳۷هـ ق مورخ ۱۰۵۷هـ ق.

۱۸) شرح خطب الأربعین، در حدیث، مؤلف ناشناخته مورخ ۹۵۳هـ ق آغاز نسخه: الحمدلله علی منحه الغرار، و منته الکبار. دو نسخه موجود است.

۱۹) مشکاة المصابیح، از: ولی‌الدین ابوعبدالله محمد بن عبدالله خطیب. این کتاب را مؤلف به سال ۷۳۷هـ ق نگاشته است. فاقد تاریخ کتابت.

۲۰) ادلة الشرع والسنن، در علوم قرآن، مولف مجهول آغاز نسخه: «الحمدلله الذی جعل الدنیا دیار الدعاء...» فاقد تاریخ کتابت.

۲۱) مجموعه شامل: ۱. مجمع الخمسة، در فلسفه عقاید ۲. خیرالمفاتیح، در علم کلام به فارسی و عربی ۳. منبه الغافلین، در مواعظ ۴. نوادر الاسلام، در ادبیات دینی.

۲۲) مجموعه شامل: ۱. کتاب در حروف ۲. رساله در شرح محقق رازی بر رساله شمسیه در منطق، از: برهان بن کمال‌الدین بن حمید ۳. شذرات در منطق به فارسی فاقد تاریخ کتابت.

۲۳) مجموعه شامل: ۱. ایساغوجی در منطق ۲. رساله در عقاید اسلامی به فارسی.

۲۴) کتاب الوظائف در مقدمات منطق از: شمس‌الدین محمد بن موسی بن نعمان مراکشی فاسی مغربی متوفی سال ۶۸۳هـ ق فاقد تاریخ کتابت.

۲۵) معالم التنزیل از بَعُو. جلد ۴ نسخه. بسیار نفیس و کهن مورخ ۶۲۳هـ ق و بخشی دیگر مورخ ۶۳۷هـ ق به خط سعد بن امین خان.

- (۲۶) تفسیر البیضاوی به خط هادی بن نظر بن ابی الحسن الاردوبادی مورخ سال ۱۰۱۷ هـ ق دو نسخه دیگر از این تفسیر نیز موجود می باشد.
- (۲۷) مشکل القرآن از: طاهر بن علی بن سعید. فاقد تاریخ کتابت.
- (۲۸) مشکل إعراب القرآن از: ابی محمد مکی بن ابی طالب قیسی. متوفی سال ۴۳۷ هـ ق آغاز نسخه: قال الفقیه المقرئ أبو محمد
- (۲۹) مجموعه شامل: ۱. الناسخ و المنسوخ تالیف: ابی عبدالله محمد بن عبدالله بن علی عابدی اسفراینی ۲. رساله در رسوم خط مصحف ۳. رساله فارسی بی نام.
- (۳۰) لغات القرآن، در شرح لغات برخی از آیات و سوره های قرآن کریم. مؤلف مجهول. فاقد تاریخ کتابت.
- (۳۱) قرآن کریم در دو جلد، نسخه کهن مورخ سال ۷۱۸ هـ / ۱۳۱۸ م. به خط نسخ ممتاز محمد بن احمد بن عبدالرحمن سرائی یا سراپی.
- (۳۲) لطایف التفسیر یا تفسیر زاهدی، از: سیف الدین ابی نصر احمد درواجکی متوفی به سال ۵۴۹ هـ ق نسخه بسیار نفیس و کهن مورخ سده ۸ هـ ق این نسخه کهن ترین نسخه این تفسیر در کشور چین به شمار می آید. نسخه ای دیگر در کتابخانه یارکند موجود می باشد.
- (۳۳) قرآن کریم، نسخه چاپ سنگی به خط چینی ممتاز از سلیمان بن عبدالکریم. چاپ سال ۱۳۱۳ هـ ق در هامش این نسخه حواشی دستنویس ادبی و تاریخی به فارسی و چینی به خط یکی از عالمان برجسته چینی نوشته شده است. این نسخه چاپ سنگی جزء نسخه های خطی آن کتابخانه لحاظ گردیده است.
- (۳۴) کتاب الهدایة، از: برهان الدین ابی الحسن علی بن ابی بکر المرغینانی، به عربی در فقه حنفی.
- (۳۵) گلستان سعدی، نسخه بسیار کهن و نفیس و کهن ترین نسخه گلستان در چین.
- (۳۶) خطب أربعین یا «خطب الرسول «ص»» از: تاج الدین حافظی بخارایی، ترجمه فارسی از: حسام الدین بن علاء الدین نوجابادی که در سال ۸۳۵ هـ ق این ترجمه را به پایان برده است. به جز این نسخه، چند نسخه دیگر در دیگر کتابخانه های چین موجود است از جمله: دانشگاه پکن دو نسخه، کتابخانه مسجد جامع ۳ نسخه، کتابخانه

انجمن اسلامی ۲ نسخه. و این نسخه‌ها قبل از سده ۱۰ هـ ق کتابت شده است. مترجم این کتاب اشعار فارسی بسیاری را در این ترجمه آورده است به ویژه از اشعار فارسی رکن‌الدین مقاماتی در چند موضع آن نقل کرده است. دو بیت از آن اشعار به عنوان نمونه آورده می‌شود:

آن دل که تو دیده‌ای فکارست هنوز   وز عشق تو با ناله وزار است هنوز
و آن آتش دل بر سرکارست هنوز   و آن آب دودیده برقرار است هنوز^۱

۴۰) قرآن کریم، نسخه هنری بسیار زیبا در ۳ جلد.
۴۱) قرآن کریم، نسخه کامل با زیرنویس فارسی و تفسیر برخی از الفاظ در هامش.
۴۲) قرآن کریم، خط نسخ شعبان بن جمال‌الدین. بدون تاریخ.
۴۳) کتاب حوی حوی یاوفانگ «Huihui Yaofang» در درمان بیماران مسلمان. نسخه خطی اصلی این کتاب به خط چینی کتابت شده و ضمن مجموعه‌ای چینی به شماره «۱۱۹۳» در کتابخانه ملی پکن موجود می‌باشد. ظاهراً این نسخه در اصل بزرگتر از نسخه موجود و دارای «۳۰۰» برگ در قطع سلطانی بوده است. این کتاب یکی از مهم‌ترین آثار اسلامی و ایرانی است که تأثیر بسزائی بر طب چینی گذاشته است. این نسخه نفیس و بی‌نظیر در عصر حاکمان خاندان «یوان» «Yuan» که در سالهای ۱۲۶۵ تا ۱۲۶۸ میلادی حکومت کرده‌اند نوشته شده است. در این نسخه بسیاری از عقاقیر طبی فارسی و عربی را گزارش کرده است. جهت آگاهی بیشتر در مورد این نسخه بسیار نفیس و تأثیر آن بر طب چینی به عنوان زیر مراجعه شود^۲.

۱. مجله آینده، سال هفتم شماره‌های ۱ و ۲ - فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۰. دو کتاب نادیده در چین، از: ایرج افشار.

1. Liu Yingsheng & Huihui, Yafoang. Yu Zhongguo Musilin Yiyaoxue, Xinjiang Shehui Kexue. 3, 1990. pp. 92_105.

تاکنون هیچ فهرست جداگانه‌ای در مورد نسخه‌های خطی کتابخانه ملی چین در پکن چاپ و منتشر نشده است. تنها يك گزارش از برخی نسخه‌های موجود که مرحوم استاد محمدتقی دانش پژوه هنگام سفر به چین از کتابخانه ملی پکن تهیه و در مجله نسخه‌های خطی جلد ۱۱ و ۱۲ صفحات ۱۰۰۶ تا ۱۰۲۶ از انتشارات دانشگاه تهران در سال ۱۳۶۲ش/۱۹۸۳م چاپ و منتشر نموده است و نیز استاد ایرج افشار که به همراهی مرحوم دانش پژوه به چین سفر کرده بود يك اثر از نسخه‌های خطی آن کتابخانه را به عنوان: «جنگ چینی یا سفینه ایلانی «بوسی» در مجله آینده جلد ۸ چاپ تهران سال ۱۳۶۱ش در صفحات «۴۷۹-۴۹۲» منتشر نموده است. همچنین يك گزارش از ۳۶ نسخه خطی اسلامی عربی کتابخانه ملی چین در پکن آقای حمزه احمد عباس نگاشته و در مجله معهد المخطوطات العربية جلد «۳۰» جزء دوم چاپ کویت ص «۶۴۹-۶۶۱» آمده است.

۴۴) ترجمه فارسی کتاب عقدالفرید للملك السعيد، تألیف: سالم بن أبي طلحه. این کتاب اتفاقاً دوبار و به دو قلم دو نفر ترجمه شده، نسخه موجود حاوی هردو متن یاد شده می‌باشد، نخست ترجمه‌ای است که محمدامین ابن بزرگ خواجه حُجندی ملقب به «کاشف» انجام داده و فقط ترجمه باب پنجم آن کتاب است. مترجم ابیاتی فارسی در جای جای این اثر بدان الحاق نموده است.

ترجمه بعدی از: محمد عیسی بن ابوالقاسم خان اریقی که در عصر محمد یعقوب بيك بهادرخان غازی و به اشاره او ترجمه و تألیف شده و تاریخ تألیف آن در رباعی زیر آمده است:

عزم کردم به حلّ عقد فرید	صبح تاریخ او زدل بدمید
از پس غیب هاتفی گفتم	فارسی کن کتاب عقد فرید

نمای ورودی کتابخانه ملی چین در پکن

تعدادی از نسخه‌های خطی چینی در کتابخانه ملی چین در پکن

